

Моніторинг якості води в басейні р. Рось у січні 2022 року

Відповідно до наказу Держводагентства України від 12.01.2022 р. №5 «Про впровадження Порядку здійснення державного моніторингу вод», Регіональним офісом водних ресурсів річки Рось здійснюється постійний моніторинг якості водних ресурсів у басейні річки Рось. Відбір проб води здійснюється щомісячно у визначених Наказом пунктах спостереження в терміни, зазначені у погодженому з Міжрегіональним офісом захисних масивів Дніпровських водосховищ графіку відбору та завезення проб води на фізико-хімічний аналіз:

- р. Рось (права притока р. Дніпро):

- 218 км, с.Глибичка Білоцерківського району, питний водозабір м. Біла Церква;
- 118 км, питний водозабір м. Богуслав;
- 102 км, с.Тептіївка, Богуславського району, питний водозабір м. Миронівка.

Вимірювання показників якості поверхневих вод у пробах, відібраних РОВР Росі на Білоцерківському, Богуславському та Миронівському питних водозаборах, здійснює лабораторія моніторингу вод Північного регіону Міжрегіонального офісу захисних масивів Дніпровських водосховищ. Відбір проб і проведення аналізів на питному водозабір м. Корсунь - Шевченківський здійснює басейнова лабораторія моніторингу вод та ґрунтів регіонального офісу водних ресурсів у Черкаській області. Результати виконаних вимірювань якості води Міжрегіональний офіс захисних масивів Дніпровських водосховищ та регіональний офіс водних ресурсів у Черкаській області надсилають РОВР Росі. РОВР Росі аналізує та узагальнює інформацію щодо якісного стану поверхневих вод по всьому басейну р. Рось.

У відповідності до затвердженого графіку відбору та завезення проб води, РОВР Росі у січні 2022 року відібрано 3 проби - з річки Рось в створах питних водозаборів.

Відповідно до наказу Держводагентства України від 05.01.2022 р. №5 «Про впровадження Порядку здійснення державного моніторингу вод», проводиться діагностичний моніторинг 63 хімічних пріоритетних та басейнових специфічних речовин (важкі метали, пестициди, фармацевтичні препарати та інші речовини).

Відбір проб води проводиться фахівцями РОВР Росі в наступних створах:

- р. Рось, 218 км, с. Глибочка, питний водозабір м. Біла Церква;
- р. Рось, нижче м. Біла Церква (створ Гідромету), вплив стічних вод ТОВ «Білоцерківвода»;
- р. Рось, 118 км, питний водозабір м. Богуслав;
- р. Рось, 102 км, с. Тептіївка, питний водозабір м. Миронівка;
- р. Роставиця, 105 км, с. Журбинці, Козятинського р-ну Вінницької обл.;
- р. Роська, 12 км, м. Тетіїв, Київська обл., вплив стічних вод ВУВКГ «Тетіївводоканал»;
- р. Сквирка, 24 км, Кам'яногребельське водосховище, с. Кам'яна Гребля, Сквирський р-н, Київська обл., вплив стічних вод КП «Сквир-водоканал»;
- р. Осична, 12 км, гідрологічний заказник місцевого значення «Осична», Осичанське водосховище, с. Осичне, Оратівського р-ну, Житомирської обл.

Фахівцями РОВР у Черкаській області в рамках діагностичного моніторингу на території басейну Росі проби води відбираються в 2 створах:

- р. Рось, 64 км, м. Корсунь-Шевченківський, питний водозабір;
- р. Росава, 3 км, с. Гамарня, Канівський р-н.

Серед показників якості поверхневих вод у басейні Росі, слід виділити наступні фізико-хімічні показники:

Температура. Температура поверхневих вод залежить від одночасної дії сонячної радіації, теплообміну з атмосферою, перенесення теплоти течіями, перемішування водних мас, потрапляння нагрітих вод із зовнішніх джерел. Температура впливає на концентрацію кисню у водних об'єктах. При підвищених температурах у воді може розчинитися значно менша кількість кисню. Також вона впливає на процеси осадження завислих часток, визначає швидкість біологічних процесів.

Завислі речовини. До завислих речовин відносять частки глини, дрібного піску, мулу, планктонних організмів, решток водних рослин. Концентрація завислих речовин зумовлюється сезонними факторами, режимом стоку, ерозією ґрунтів і гірських порід, помутнінням донних відкладів, продуктами метаболізму та розкладу гідробіонтів, скидами стічних вод.

Завислі речовини спричиняють замулювання водних об'єктів, впливають на прозорість води, проникнення світла та температуру, склад і розподіл відкладень та швидкість осадоутворення, адсорбцію токсичних речовин, сприяють сорбції вірусів на частках глини та перенесенню їх течією води.

Прозорість. Прозорість поверхневих вод залежить від ступеня розсіювання сонячного світла речовинами органічного та мінерального походження, які перебувають у воді в завислому та колоїдному стані. Вона визначає перебіг біохімічних процесів (первинне продукування, фотоліз), які потребують освітлення. Прозорість також залежить від форми та розміру завислих часток.

Кольоровість. Кольоровість спричинена вмістом у воді гумінових речовин і сполук трьохвалентного заліза. Ці речовини потрапляють у воду внаслідок вивітрювання гірських порід, хімічного та біохімічного розкладу решток рослин, з підземним стоком, скидами стічних вод.

При надходженні з ґрунтів надають воді жовтого або коричневого забарвлення залежно від їх концентрації. Солі заліза надають воді червонуватого (іржавого) забарвлення, дрібні частинки піску та глини – жовтуватого. Кількість цих речовин залежить від геологічних умов, водоносних горизонтів, типу ґрунтів, наявності боліт і торфовищ у басейні річки. Висока кольоровість зменшує концентрацію розчинного кисню у воді.

Розчинений кисень. Надходження кисню у водні об'єкти відбувається у процесі газообміну з атмосферою, фотосинтезу, зі стічними водами, зливовими і талими водами, які перенасичені киснем. Розчинений у воді кисень використовується гідробіонтами для дихання та окиснення органічних речовин. Низька концентрація розчиненого кисню негативно впливає на біохімічні та екологічні процеси у водному об'єкті. Концентрація кисню у поверхневих шарах вища, ніж у глибинних за рахунок посиленої поверхневої аерації та інтенсивного проходження процесів фотосинтезу.

Хімічне споживання кисню (ХСК). ХСК – це кількість кисню, необхідна для хімічного окиснення неорганічних і органічних речовин: вуглецевмісних – до CO_2 , H_2O , NH_3 ; сірковмісних – до сульфатів, фосфоровмісних – до фосфатів. Органічні речовини потрапляють у поверхневі води з поверхневим стоком, скидами стічних вод.

Біохімічне споживання кисню (БСК). БСК – це кількість кисню, що витрачається за певний час на аеробне біохімічне окиснення нестійких органічних сполук до CO_2 , H_2O , NH_3 . Органічні речовини рослинного та тваринного походження надходять у воду з поверхневим стоком, скидами стічних вод. БСК визначають для різних

проміжків часу: 5 діб інкубації мікроорганізмів – БСК₅, 20 діб інкубації – БСК₂₀; незалежно від часу для повного окиснення органічних сполук – БСК_{пов}.

Водневий показник (рН). Вміст іонів водню у поверхневих водах визначається кількісним співвідношенням концентрацій вугільної кислоти та її іонів, геологічними особливостями водозбірною басейну річки. рН визначає ступінь її кислотності або лужності. Зміни рН тісно пов'язані з процесами фотосинтезу. Від розміру рН залежить розвиток і життєдіяльність водних рослин, сталість різноманітних форм міграції хімічних елементів, токсичність забруднюючих речовин. Більшість поверхневих вод має нейтральну або слабокислу реакцію (рН – від 6,0 до 8,0). Узимку величина рН для більшості річкових вод становить 6,8–7,4 од., улітку – 7,4–8,2 од. При значенні рН 4,0 – 6,0 од. у воді розвиваються гриби та дріжджі. Більшість бактерій обирають середовища, зі значеннями рН 6,5–7,5 од.

Сухий залишок. Сухий залишок – загальний вміст у воді нелетких органічних і мінеральних домішок у вигляді неорганічних (бікарбонати, хлориди та сульфати кальцію, магнію, калію і натрію) та деяких органічних солей, розчинних у воді. Концентрація сухого залишку залежить від геологічних особливостей водозбірною басейну річки, потрапляння вказаних солей зі скидами промислових стічних вод, зливовими водами.

Фосфати. Джерелами потрапляння фосфатів у поверхневі води є ерозія орних земель, в яких містяться добрива, промислові відходи, побутові стічні води, які містять синтетичні миючі засоби та фекалії. Фосфати сприяють росту рослин і водоростей, збільшенню кількості фітопланктону та зоопланктону, збільшенню відмерлої біомаси. Фосфати є малотоксичними. Мінімальні концентрації фосфатів спостерігаються навесні і влітку, максимальні – восени і взимку.

Амоній сольовий. Джерелами надходження амонію сольового у поверхневі води є скиди стічних вод тваринницьких ферм, скиди побутових стічних вод, стічних вод харчової, лісохімічної та хімічної промисловості, поверхневий стік з сільськогосподарських угідь, в яких містяться амонійні добрива. Присутність амонію сольового пов'язана з процесами біохімічної деградації білків, дезамінування амінокислот, розкладу сечовини під дією уреаз. Токсичність амонію збільшується з підвищенням рН.

Нітрати. Нітрати потрапляють у поверхневі води за рахунок внутрішньоводоймових процесів нітрифікації амонійних іонів під дією нітрифікуючих бактерій, з атмосферними опадами, скидами промислових і побутових стічних вод, стоком з сільськогосподарських угідь, в яких містяться азотні добрива. Пониження концентрацій нітратів пов'язане зі споживанням їх фітопланктоном і денітрифікуючими бактеріями. Частково нітрати поглинаються водними рослинами. Нітрати у поверхневих водах знаходяться в розчинній формі. Концентрація нітратів піддається сезонним коливанням: мінімальна – у вегетаційний період, максимальна – восени, коли проходить розклад органічних речовин і перехід азоту з органічних форм у мінеральні. Амплітуда сезонних коливань вмісту нітратів може свідчити показником евтрофікації водного об'єкту.

Нітрити. Нітрити є проміжною формою у ланцюзі бактеріальних процесів окислення амонію до нітратів (нітрифікація – в аеробних умовах) і, навпаки, відновлення нітратів до азоту та аміаку (денітрифікація – при нестачі кисню). Нітрити надходять у поверхневі води при застосуванні нітритів в якості інгібіторів корозії у водопідготовці технологічної води, зі скидами стічних вод харчової промисловості, стоком з сільськогосподарських угідь. У поверхневих водах нітрити знаходяться у

розчинній формі. Підвищення концентрацій нітритів вказує на посилення процесів розкладу органічних речовин в умовах більш повільного окиснення. Сезонні коливання концентрації нітритів характеризуються їх відсутністю взимку та появою весною при розкладу неживої органічної речовини. Найбільша концентрація спостерігається в кінці літа, оскільки їх присутність пов'язана з активністю фітопланктону (діатомові та зелені водорості відновлюють нітрати до нітритів). Восени вміст нітритів зменшується.

Залізо загальне. Сполуки заліза потрапляють у поверхневі води з підземним стоком, зі стічними водами галузей промисловості та сільського господарства, зливовими водами, поверхневим стоком, стічними водами з сільськогосподарських угідь. Концентрація заліза загального у воді залежить від гідрологічних умов басейну річки, процесів хімічного вивітрювання гірських порід. Залізо надає воді буруватого забарвлення.

Марганець. Джерелами надходження марганцю у поверхневі води є залізо-марганцеві руди та деякі мінерали, процеси відмирання та розкладання гідро біонтів (синьо-зелених і діатомових водоростей, вищих водних рослин), стічні води марганцевих збагачувальних фабрик, металургійних заводів, підприємств хімічної промисловості, шахтні води. Марганець бере участь у процесах фотосинтезу, реакціях фотолізу води та виділення кисню.

Показники якості води р. Рось на питних водозаборах в січні 2022 р.

Показники	Граничні нормативи (ОБУВ) для рибогосподарських водойм	Питні водозабори			
		с. Глибичка Білоцерківського р-ну Київської області	м. Богуслав Київської області	с. Тептіївка Богуславського р-ну Київської області	м. Корсунь-Шевченківський Черкаської області
Температура, °С		2,0	1,0	1,0	1,5
pH, од. рН		8,4	7,3	7,3	8,4
Завислі речовини, мг/дм ³	25,0	7,2	6,6	7,0	12,0
Прозорість, см		28,0	29,0	29,0	37,0
Кольоровість, град.	20,0	12,4	13,4	14,2	
Розчинений кисень, мг/дм ³	≤6,0	12,5	12,0	11,7	7,6
Сухий залишок, мг/дм ³		437,0	511,0	480,0	420,0
Мінералізація, мг/дм ³		315,0	439,0	441,0	
Фосфати, мг/дм ³	0,7	0,12	0,56	0,54	0,60
Амоній сольовий, мг/дм ³	0,5	0,34	0,43	0,58	0,39
Нітрити, мг/дм ³	0,08	0,06	0,11	0,12	0,10
Нітрати, мг/дм ³	40,0	2,4	16,3	13,6	6,8
ХСК, мг/дм ³	50,0	25,3	20,9	25,5	40,0
БСК5, мг/дм ³	3,0	1,8	1,9	2,0	3,3
Залізо загальне, мг/дм ³	0,10	0,10	0,12	0,14	0,18
Марганець, мг/дм ³	0,05	<0,05	0,05	0,05	0,05

Хром загальний, мг/дм ³	0,02	<0,002	<0,002	<0,002	<0,002
Кадмій, мкг/дм ³	<0,45	<0,4	<0,4	<0,4	0,000
Свинець, мкг/дм ³	14,0	<10,0	<10,0	<10,0	<10,0
Нікель, мкг/дм ³	34,0	<7,0	<7,0	<7,0	<7,0
Миш'як, мкг/дм ³		<10,0	<10,0	<10,0	<10,0
Ртуть та її сполуки, мкг/дм ³	0,07	1,29	0,013	0,013	0,000
Кобальт, мкг/дм ³		<6,0	<6,0	<6,0	<6,0

*- жовтим кольором виділено показники, що перевищують норматив

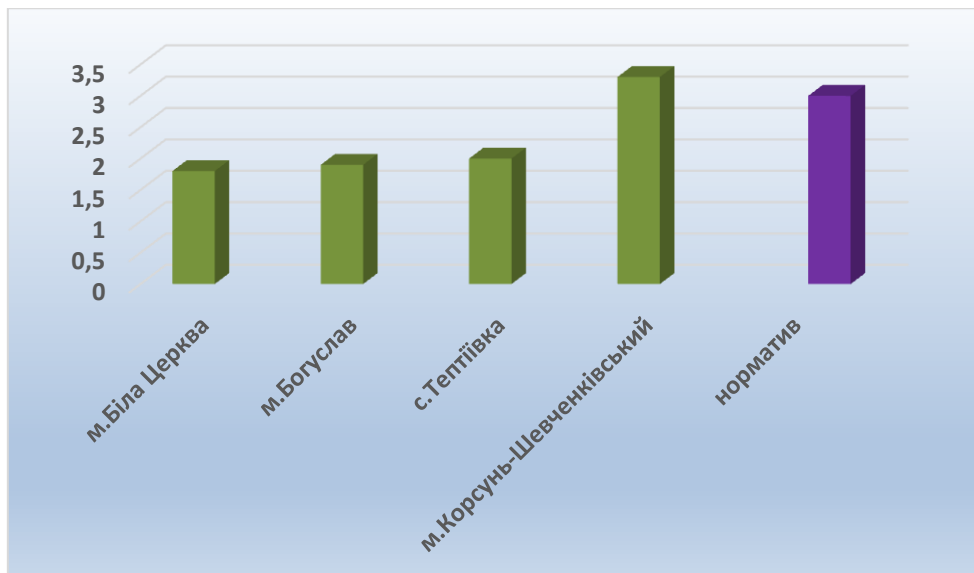
Перевищення ОБУВ для рибогосподарських водойм за фізико-хімічними показниками якості води в створах питних водозаборів у січні 2022 р. зафіксовано за показниками:

- **амоній сольовий:** в 1,2 рази – на питному водозаборі м. Миронівка.
- **нітрити:** в 1,4 рази - в створі питного водозабору м. Богуслав; в 1,5 рази – на питному водозаборі м. Миронівка; в 1,3 рази - на питному водозаборі м. Корсунь-Шевченківський.
- **БСК₅:** в 1,1 рази - на питному водозаборі м. Корсунь-Шевченківський.

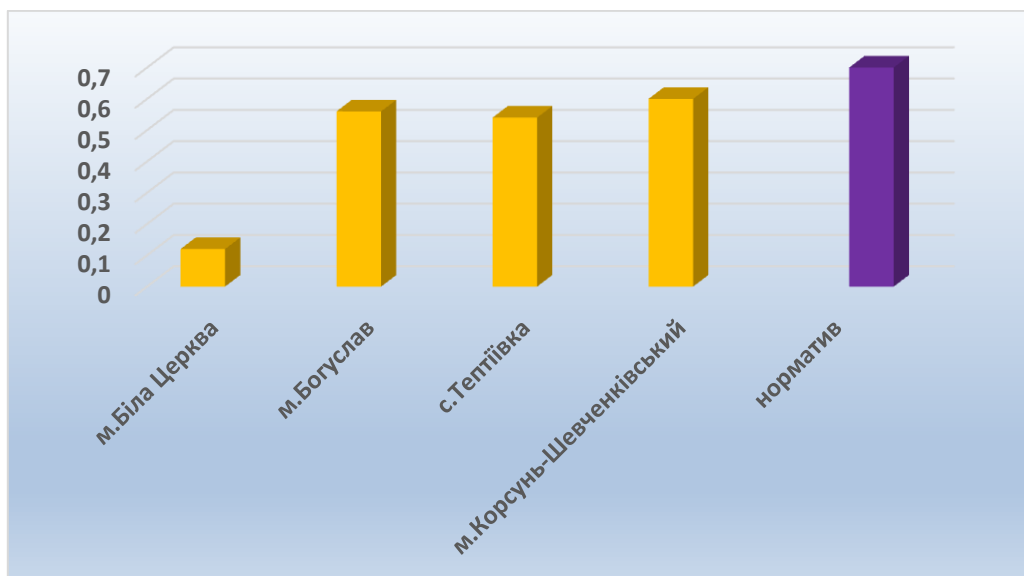
Перевищення ОБУВ для рибогосподарських водойм за вмістом важких металів у січні 2022 р. зафіксовано за показниками:

- **залізо загальне:** в 1,2 рази - в створі питного водозабору м. Богуслав; в 1,4 рази – на питному водозаборі м. Миронівка; в 1,8 рази - на питному водозаборі м. Корсунь-Шевченківський.

Перевищення значення **БСК₅** (що підтверджує надходження органічних речовин рослинного та тваринного походження у воду) у порівнянні із ГДК фіксується на питних водозаборах басейну Росі епізодично. У січні 2022 р. підвищений вміст **БСК₅** зафіксовано у створі питного водозабору м. Корсунь-Шевченківський, що обумовлено внутрішньо водоймовими процесами у Корсунь-Шевченківському водосховищі та скидами насиченої органікою води з придонних шарів розташованого вище Стеблівського водосховища (рис.1).

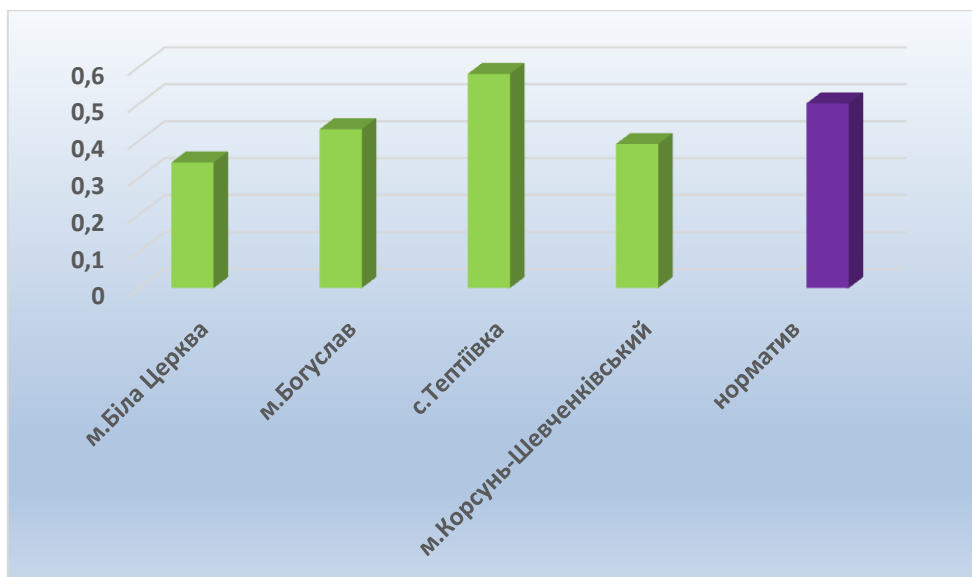

Вміст **фосфатів** у воді річки Рось в створах питних водозаборів наведено на рис.2. Протягом січня перевищень гранично допустимого нормативу за вмістом фосфатів в створах питних водозаборів басейну Росі не зафіксовано.

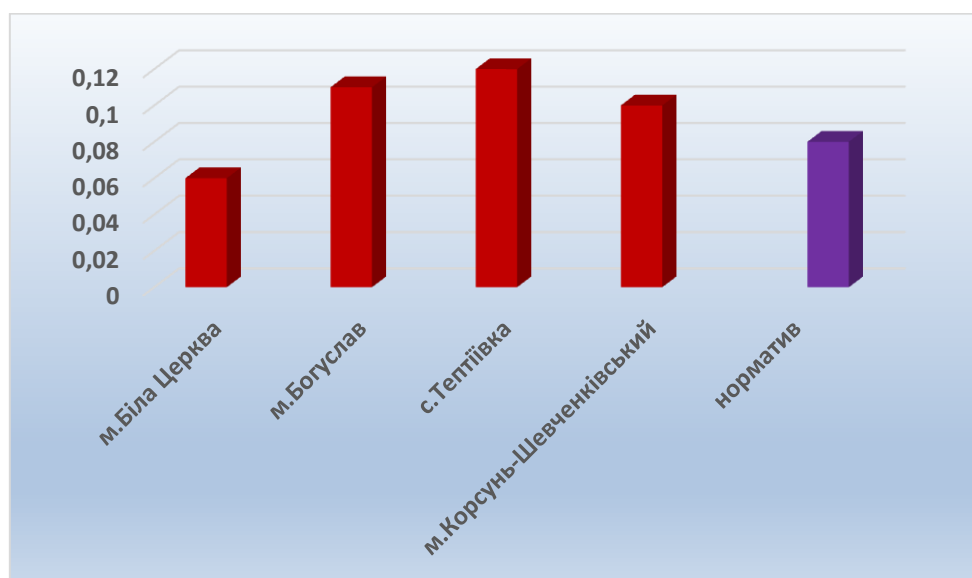

Перевищення нормативу за вмістом **амонію сольового** у січні 2022 р. спостерігалось в створі питного водозабору міста Миронівка (рис.3). Причиною цього є формування тало-дощового поверхнево-схилового стоку та надходження у гідрографічну мережу залишків азотмістких мінеральних добрив. На відміну від Миронівки, водозабори міст Білої Церкви, Богуслава та Корсунь-Шевченківського розташовані в межах водосховищ, режим яких сприяє швидшій трансформації сполук азоту до нітратів та зменшенню концентрацій амонію сольового.

Підтвердженням зазначеного вище є рис.4, де наведено вміст **нітритів** у воді річки Рось в створах питних водозаборів. Інтенсивний процес окислення іонів амонію до нітритів за наявності кисню під дією бактерій-нітрифікаторів відбувався впродовж січня місяця, що призвело до зростання концентрацій нітритів.

Традиційно для басейну Росі, спостерігається підвищений вміст у воді заліза загального, обумовлений високими концентраціями даного елемента у підземних водах басейну та значною часткою підземних вод у живленні річки.

Відповідно до наказу Держводагентства України від 12.01.2022 р. №5 «Про впровадження Порядку здійснення державного моніторингу вод», Регіональним офісом водних ресурсів річки Рось здійснюється діагностичний та операційний моніторинг хімічних пріоритетних та басейнових специфічних речовин (важкі метали, пестициди, фармацевтичні препарати та інші речовини).

В межах басейну Росі у **січні 2022 р.** відібрано проби води **на пріоритетні та басейнові специфічні речовини** в 10 створах. По більшості показників отримані результати аналізу **не перевищили норматив МАС-EQS** для масивів поверхневих вод суші європейської Директиви 2013/39/EU.

Зафіксовано перевищення відносно нормативу у 6 з 10 відібраних в січні 2022 р. проб води вмісту **ртуті**. Перевищення спостерігалось в створах, розташованих у верхній та (частково) середній частині басейну як на самій Росі, так і на її притоках. Значне перевищення (1,29 мкг/дм³ при нормі менше 0,07 мкг/дм³, тобто в 18,4 рази) спостерігалось в створі питного водозабору м. Біла Церква. Максимальне по басейну перевищення спостерігалось у створі Гідромету нижче м. Біла Церква (1,66 мкг/дм³, що перевищує норматив у 23,7 рази).

Доволі значним є перевищення вмісту ртуті в створах, розташованих у верхній частині басейну на притоках Росі: р. Роставиця, с. Журбинці (1,51 мкг/дм³), р. Сквирка, Кам'яногребельське водосховище, с. Кам'яна Гребля (1,44 мкг/дм³), р. Осична, гідрологічний заказник місцевого значення «Осична», Осичанське водосховище, с. Осичне (0,86 мкг/дм³), р. Роська, м. Тетіїв, вплив стічних вод ВУВКГ «Тетіївводоканал» (0,70 мкг/дм³).